

TEMPLON

ii

JAN VAN IMSCHOOT

HART, novembre 2021

Jan Van Imschoot
L'échange des bêtises

TEMPLON

ii

JAN VAN IMSCHOOT

HART, novembre 2021

Manet als spiegelbeeld van Tintoretto

Op de rug van een enveloppe van de galerie Simon, vermoedelijk al in 1952, schrijft Picasso: « Quand je vois *Le déjeuner sur l'herbe* de Manet je me dis des douleurs pour plus tard ». Picasso zal uiteindelijk 73 jaar zijn wanneer hij zich buigt over deze 'coup double' van het modernisme (in de woorden van Pierre Bourdieu); Jan Van Imschoot van zijn kant is nog geen zestig.

L'échange des bêtises (2021) is het centrale en grootste doek (190 x 340 cm) in de tentoonstelling *La présentation des absents*. Ondanks het onwaarschijnlijke afgebeelde allegaartje – de schilder zelf, iets meer achterin Manet, in het bad Tintoretto en vooraan twee 'valseuses' – is het werk veel meer dan een hedendaagse pastorale of een lichtvoetige improvisatie op *Le déjeuner sur l'herbe* van Édouard Manet. Op geen enkel moment is het tableau vrijblijvend. *L'échange des bêtises* is een programmatorisch werk. Het is voor de schilder het sluitstuk van zijn tentoonstelling. De inzet is niet gering: Manet als spiegelbeeld van Tintoretto.

'Manets speels omgaan met het oeuvre van zijn voorgangers bleek een zachte diabolische herkenning voor mij, bijvoorbeeld zoals hij 'le déjeuner sur l'herbe' schilderde als spiegelbeeld van 'Suzanne en de ouderlingen' door Tintoretto. Leuk is daarbij te weten dat zijn vrouw Suzanne heette.' – Jan Van Imschoot

In *L'échange des bêtises* geven beide oude meesters gelijk present. Het gezicht van Tintoretto, ontleend aan diens *Zelfportret* (ca. 1588) of aan de *Copie de l'Autoportrait du Tintoret par Manet* (1854), siert als

een zwalpende Neptunus de drijvende champagne-emmer. Veel groter, op het eerste gezicht hoog en droog, treedt Édouard Manet op, flâneur urbain, dandyesque, Parisien, in pandjesjas, met getrimde baard, hoge hoed – precies zoals de traditie van het 19de-eeuwse portret voorschrijft, glacéhandschoen, gouden horlogeketting en wandelstok. Zijn voorkomen is afgeleid van het schildersportret *Édouard Manet* dat de jonge Henri Fantin-Latour in 1867 op het Salon opvoert.

De derde mannelijke figuur met hoed is de in kostuum gestoken schilder zelf. Op zijn revers prijkt een pin van het vermaarde Belgische pianohuis Maene. Is hij de pianostemmer?

De mannelijke kunstenaars ten spijt, zijn de protagonisten in *L'échange des bêtises* onmiskenbaar de jonge vrouwen op de voorgrond, beiden naakt.

In de *blonde* naast Jan Van Imschoot herkennen we Suzanne Leenhoff (Delft, 1829 – Parijs, 1906), de uitmuntende, uit Nederland afkomstige pianiste met een voorliefde voor eigentijdse Duitse muziek – in het bijzonder Robert Schumann en Richard Wagner, moeder van Léon Koëlla-Leenhoff en de latere Madame Manet. Haar gelaatstreken zijn schatplichtig aan *Mme Manet au piano* (1868), een doek dat het midden houdt tussen een portret en een genrestuk en een van de vele beeltenissen van Suzanne Leenhoff door Manet aan het begin van zijn carrière. De pose van Suzanne is een rechtstreekse verwijzing naar de zithouding van Victorine Meurent, het naaktmodel van Manet in *Le déjeuner sur l'herbe*. In werkelijkheid

DoorbandsmaVinyl

De mannelijke kunstenaars ten spijt, zijn de protagonisten in *L'échange des bêtises* onmiskenbaar de jonge vrouwen op de voorgrond, beiden naakt.

TEMPLON

ii

JAN VAN IMSCHOOT

HART, novembre 2021

L'échange des bêtises is een gigantische kermismolen. Bij elke draai komt er een verschillende tijd, een verschillend schilderij, een verschillende traditie voorbij.

behoort het mollige lichaam hoogstwaarschijnlijk haarzelf toe: in *Le déjeuner sur l'herbe* was omwille van redenen van sociaal fatsoen alleen het hoofd (!) dat van Victorine Meurent. Als een plastisch chirurg herstelt Jan Van Imschoot de fysieke volledigheid en integriteit van Madame Manet.

Het naakt aan de zijde van Manet is een ándere Suzanne: het is de kuise, oudtestamentische Susanna uit het Boek Daniël 13:1-65 en de vrome heldin uit het schilderij *Suzanne et les Vieillards* (1555) van Tintoretto (de Venetiaan schildert het onderwerp 'Susanna en de Ouderlingen' maar liefst vijf keer). Deze eerbare Susanna wordt al badend bespied door twee wellustige oudere mannen, en wordt door hen naderhand onterecht beschuldigd van overspel. De onschuldige vrouw zal dankzij haar gebed tot God worden vrijgepleit.

De pose van deze tweede Suzanne in *L'échange des bêtises* is een watermerk van Tintoretto's model in *Suzanne et les Vieillards* (1555) uit de collectie van het Kunsthistorisches Museum Wien, zij het met minder weelderige vormen. Precies zoals op het doek van de grote Venetiaan houdt ook deze Suzanne haar linkeronderbeen in het water en reikt ze met haar handen naar haar rechterenkel. Ook zij bekijkt zichzelf in gedachten verzonken in een spiegel; ook zij draagt chique armbanden; ook zij heeft een ring met witte parel in het linkeroor. Onder haar kont ligt een identieke hagelwitte sjaal met franjes.

Maar hier houdt dan ook elke verdere vergelijking met en gepeuter naar schilderkunstige bronnen op. Jan Van Imschoot schildert zijn Suzannes als eigentijdse gezellinnen, futselend aan enkel of kin. Zijn modellen hebben hooggelakte nagels en rosblond,

loszittend haar. Nochtans beleven de vlezig-roze jonge vrouwen totaal geen plezier aan de scène, niet aan hun mannelijk gezelschap en niet aan de glaasjes champagne die hun werden voorgezet. Beide Suzannes hebben verder merkwaardig bebloede tenen². De vrouwen houden stiekem een wapen achter de hand: een hamer of een pistool. Tussen hen in staat een spiegel. Hun Delfts blauwe of Venetiaans witte drapages hebben ze afgelegd.

Geen hartelijke picknick *en plein air*

Welbeschouwd is dit genretafereel absoluut geen hartelijke picknick *en plein air*. Zijn deze vrouwen wraakgodinnen? Staan ze op het punt elkaar te lynchen? Vechten ze in stilte een bitchfight uit? Schoten ze zichzelf in de voet? Heeft iemand ze op de tenen getrapt? Verminkten ze zichzelf? Willen ze dood? Zullen ze zelfmoord plegen of moordend toeslaan? Is *L'échange des bêtises* een zittend duel? Of zien ze van de oude mannen liever de hielen dan de tenen? Hebben ze het eventueel gemunt op de kunstenaars?

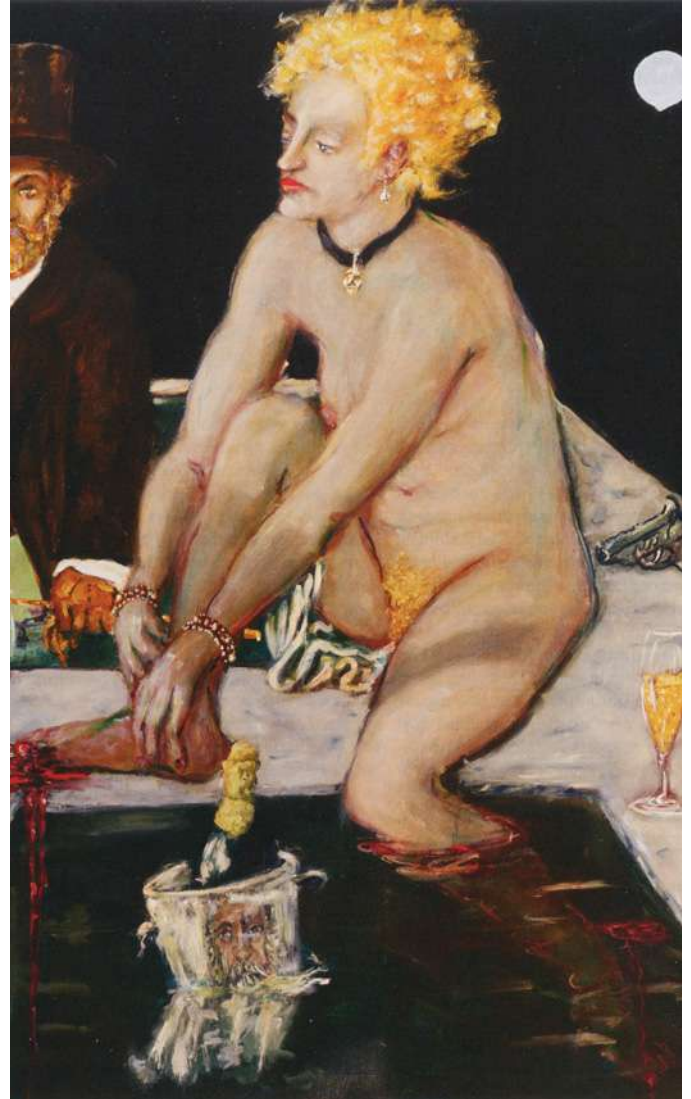
*J'ai tout mangé le chocolat
J'ai tout fumé les Craven A
Et comme t'étais toujours pas là
J'ai tout vidé le Rhum Coca
J'ai tout démonté tes tableaux
J'ai tout découpé tes rideaux
Tout déchiré tes belles photos
Que tu cachais dans ton bureau
Fallait pas m'quitter tu vois
Il est beau le résultat
Je fais rien que des bêtises
Des bêtises quand t'es pas là³*

TEMPLON

ii

JAN VAN IMSCHOOT

HART, novembre 2021

Échange des bêtises, 2021, olie op doek, 190 x 340 cm, 746/8 x 133 7/8 in, © Courtesy Templon, Parijs-Brussel, foto B.Huet-T

TEMPLON

JAN VAN IMSCHOOT
HART, novembre 2021

Welbeschouwd is dit genretafereel absoluut geen hartelijke picknick *en plein air*. Zijn deze vrouwen wraakgodinnen? Staan ze op het punt elkaar te lynchen? Vechten ze in stilte een bitchfight uit?

Onze Suzannes zitten op een marmeren ondergrond. Wie weet het marmeren blad van de cafétafel die Manet op latere leeftijd in zijn atelier liet installeren, toen zijn slechte gezondheid hem verhinderde om uit te gaan en buitenshuis te schetsen en te converseren.

In Van Imschoots ronduit geniale doek bungelt één Suzanne met het linkerbeen in een vierkant waterbassin – waar het hoofd van Tintoretto in een koelemmer drijft. In combinatie met het marmeren tafelblad doet dit bassin denken aan een spoelbak (*évier*). Het marmeren blad is dan een toeg. Het heeft er alle schijn van dat Jan Van Imschoot *le zinc* uit *A bar at the Folies-Bergère* (1882) oproept, na een eerdere evocatie in het doek *La présentation des absents* (2021).

Wat houdt Jan Van Imschoot zielsveel van dit laatste meesterwerk van Manet, nu bewaard in The Courtauld Institute of Art in Londen. Hoe graag beeldt hij zich deze Parijse kathedraal van het nachtleven in – zoals voor hem J.-K. Huysmans: « c'est laid et c'est superbe, c'est d'un goût outrageant et exquis ; c'est incomplet comme une chose qui serait vraiment belle. Cela ressemble tout à la fois au bouillon de la rue Montesquieu et à un bazar algérien ou turc. »³ De mannelijke figuren in *L'échange des bêtises*, die als wolven rond een schaapskooi draaien, beleven voor hun part een soort ondergang. Tintoretto is al half onder water verdwenen: de twee collega-kunstenaars staan beduusd, apatisch en stijf als roerdompen knichoog in het sop. Zij maken geen oogcontact, niet met ons, niet met de jonge vrouwen, niet met elkaar. In de zwarte ruimte – de *partie carrée* – zijn zij versteende planeten.

Les valseuses c'est le titre d'un film de cinéma In *L'échange des bêtises* walst Jan Van Imschoot met een suprême nonchalance en doortraptheid met ons rond. Het werk is nochtans zonder meer onleesbaar zonder kennis te hebben genomen van de Franse film *Les Valseuses* (1974) van Bertrand Blier. *Les Valseuses* is de filmische bron van *L'échange des bêtises* en thematisch, iconografisch en qua motieven even cruciaal als *Le déjeuner sur l'herbe* van Édouard Manet. In het fluïde brein van de schilder versmelt dit hoogtepunt uit de Franse cinema met *Le déjeuner sur l'herbe*, is het een

alternatief *déjeuner sur l'herbe*, hartgrondig Frans, onconformistisch, modern, controversieel, subversief. *Les valseuses* is een immens succesrijke film gebleken maar werd bij de lancering uitgejouwd (*boudé*) door een groot deel van zowel critici als publiek. Kortom, de film is een waardige partner voor *Le déjeuner sur l'herbe* en ideaal geref voor het 'salon des refusés'!

Et surtout et surtout
Les valseuses
Qu'il ne faut pas confondre avec le valseur
Nuance !
Les valseuses c'est le titre d'un film de cinéma
En couleurs
Les valseuses !
Prochainement !

Les Valseuses (1974) – un film de Bernard Blier – Bande-annonce

In *Les Valseuses* gaan twee hangjongeren en ex-gedetioneerden – de ettertjes en kleine criminelen Jean-Claude (Gérard Depardieu) en Pierrot (Patrick Dewaere zaliger), in een soort van alternatieve roadmovie voortdurend met auto's, limousines, motoren en fietsen aan de haal. Uit verveling kraken ze panden en pesten of beroven ze hun medemens. *Avant tout* zijn ze onafgebroken op zoek naar vrouwen, die ze *à l'instant* aftroeven, bestellen, bedreigen en verleiden – liefst dat alles tegelijk. « Ce qu'il me faut c'est une gonzesse. Et qu'elle m'aime ! » (Pierrot). « On cherche un cul je vais trouver un cul. On cherche du blé je vais trouver du blé » (Jean-Claude). Maar met de verovering van Jeanne Pirolle (Jeanne Moreau) hebben de jongelingen uiteindelijk weinig succes.

Hun 'fille à deux' is de gekidnapte Marie-Ange, *shampouineuse* in het *La Boite à Tifs Salon* (!). In de film wordt deze rol gespeeld door de Franse actrice Miou-Miou, die hiervoor op een briljante manier haar marsepeinen lichaam inzet (in *Les Valseuses* is ze hoogstens schaars gekleed of naakt). De Suzanne 'van Tintoretto' in *L'échange des bêtises* lijkt een beetje op haar.

JAN VAN IMSCHOOT HART, novembre 2021

De film heeft een happy end met een uitzinnig bevredigde 'bande à quatre' wanneer de 16-jarige Jacqueline (Isabelle Huppert) het trio vervoegt. Met haar *joyeux dépucèlement* ontstaat een superbe erotisch kwartet. De finale repliek – het antwoord op de vraag « on n'est pas bien, là ? » van Pierrot – is voor Jean-Claude: « paisible / à la fraîche / décontracté du gland / et on bandera quand on aura envie de bander. »

Les Valseuses is schaamteloos hedonistisch, libertijns, anarchistisch, non-conformistisch, bohème, anti-bourgeois. Een uppercut 'van het ergste soort' met harde en ranzige scènes op het seksistische of gewelddadige af. Tegelijkertijd is het een komedie waarin ook tederheid speelt, een fabel over de relativiteit van deugd en ondeugd, en een parodie op de nadagen van Frankrijk onder Pompidou.

L'échange des bêtises bukt van de overlappings met *Les Valseuses*. De twee Jongelieden zijn natuurlijk de tegenhangers van Tintoretto's *Vieillard*s. En net als Édouard Manet en Jan Van Imschoot dragen Jean-Claude en Pierrot in de film elk *een hoed*.

« Ils ne vont pas saigner tes pieds », bezweert Jean-Claude zijn vriend Pierrot wanneer hij diens voeten wast (in een *Bain* situatie!). Pierrot kreeg bij een hold-up namelijk een kogel in zijn kloten, 'une petite déchirure superficielle du testicule gauche' die hem flink laat bloeden en die zijn bewegingsvrijheid en liefdesleven fnuikt. Jeanne Pirolle, alias 'la vieille', beklagt zich er na *een déjeuner* met de boys over *dat ze niet meer bloedt...*

Met het *pistool* van Jean-Claude schiet Jeanne Pirolle zich op een bepaald moment met fatale gevolgen tussen de benen. De *hamer* komt dan weer recht uit de kofferbak van een gestolen automobiel en wordt gebruikt om een *picnickende* familie (*déjeuner en plein air!*) van de oever te verjagen. De warenhuisinspecteur (Marco Perrin) draagt een *badge* van de grande surface Mammouth op zijn revers. Gevraagd naar haar naam, antwoordt de vrouw die na een bakkersbezoek en nog met taart in de armen wordt lastiggevalven... 'Suzanne'! De vader van Jacqueline (Christian Alers), een uitgesproken bourgeois, ziet het uitschot niet graag komen, zeker niet als zijn dochter er samen met hen vandoor gaat. « Les enfants, vous n'allez pas faire *des bêtises*? »

L'échange des bêtises is een tentoonstelling op zich

L'échange des bêtises is een gigantische kermismolen. Bij elke draai komt er een verschillende tijd, een verschillend schilderij, een verschillende traditie voorbij. Het werk is een tentoonstelling op zich waarin zich, als in een caleidoskoop en op een intens persoonlijke en transgressieve wijze, ettelijke tafereelenvouwen. We blijven perplex achter met meer vragen dan antwoorden.

'Als twee teven vechten om een teen... loopt Marietje met het neutje heen.'⁵

L'échange des bêtises organiseert de ontmoeting van Manet en Tintoretto – en bij uitbreiding Jan Van Imschoot – met 'les valseuses'. In een nachtelijke

Jongelingen rekenen, is een raadsel. Alles wijst erop dat Jan Van Imschoot graag de pianostemmer van Madame Manet zou zijn geweest. In zijn fantasie, zijn sprookje, zijn café-theater, zijn bêtise, maakt de kunstenaar haar tot de zijne, drinkt hij met haar, bezit hij haar. Zij is nu *zijn* Suzanne, *zijn corne d'abondance*. Zij speelt piano op zijn borst. Zij vlecht staartjes in zijn haar. Zij is *zijn vision féérique*, *zijn Maria* (het blauw van haar sjaal is een mariale kleur). Op zijn revers prijkt toch allereerst een pin: piano's Maene – M a e n e / M a n e t.

Manet van zijn kant, onverbetelrijke rokkenjager, kijkt de andere kant op – of toch niet?

Of de jonge meiden genaaid, bemind, bekeken of geschilderd willen worden – en door wie – is een bijkomend raadsel. De *condition féminine* is een afgrond.

Datzelfde geldt voor de schilderkunst. *L'échange des bêtises* is deep space. De spiegel op de toog, de onderliggende metafoor voor het hele schilderij, brengt de subtiele dialectiek tussen beeld en kijker in het spel. Het vertekende spiegelbeeld is een waarschuwing: cave canem, geen beeld is te vertrouwen.

Van *L'échange des bêtises* gaat dezelfde fascinatie uit als van het Medusa-schild. Het is een briljant sluitstuk van de tentoonstelling *La présentation des absents* en een werkelijk sensationeel hedendaags *conversation piece*, *scène de genre* en naaktschilderij.

Jan Van Imschoot, *La présentation des absents*, van 6 november tot 24 december bij Galerie Templon, Parijs, www.templon.com

1 Jan Van Imschoot, *Manuel à une incapacité contemplative / Manual for the incapacity to contemplate*, in: Jan Van Imschoot, *La présentation des absents*, Templon, Parijs, 2021, pp. 2-6

2 Met het thema van de bebloede tenen speelt Jan Van Imschoot met het van humor doordrenkte oeuvre van Jacopo Tintoretto. Het motief is een doldrieste verdraaiing van de 'nagelknipperijs' op diens schilderij *Suzanne au Bain* (ca. 1550-1575) uit de collectie van het Louvre. Renaissance-specialist Tom Nichols maakt duidelijk dat 'Tintoretto's humour was not confined to his mythological painting in the poligrafi period. In two paintings showing *Susanna and the Elders* the apocryphal theme is treated as if it were an erotic mythology. In a slightly later version of c.1560, Tintoretto mocks the theme by including quotidian details such as the heroine having her nails clipped.'

3 Sabine Paturel, *Les Bêtises*, ClubMusic80s – clip officiel

4 J.-K. Huysmans, « Les Folies-Bergère en 1879 », *Croquis Parisiens*, Parijs, 1976, p. 347,